

II.

Krigsstatistik.

»Die Zahl im Kriege. Statistische Daten aus der neueren Kriegsgeschichte in graphischer Darstellung. Von Otto Berndt, k. u. k. Hauptmann im Generalstabs-Corps. Wien, 1897. Verlag von G. Freytag & Berndt«. Saaledes lyder Titlen paa et interessant Værk, hvor den grafiske Fremstillingsmethode er benyttet i stor Maalestok.

I det første Afsnit vises baade for hvert evropæisk Land for sig og for hele Evropa samlet, hvorledes Krig og Fred i det nittende Aarhundrede have vexlet. Krigsaarene faa rød, Fredsaarene hvid Farve. Den blodigrøde Farve skæmmer Aarhundredets Begyndelse; Aarhundredets Midte fremviser talrige Blodpletter i et stort Antal Lande, medens Aarhundredets Slutning er næsten ganske pletfri, næsten helt uskyldshvid.

Begrebet »Krig« er nu ikke saa nemt at bestemme, som mange maaske ville mene, og der kan tvistes om, om Forfatteren altid har draget Grænsen rigtigt, — men efter hans Optælling har Evropa siden Aarhundredets Begyndelse haft 67 (nu 68) Krigsaar, og kun c. 30 fuldstændige Fredsaar. Indtil 1815 er det de napoleonske Krige, der hjemsøge vor Verdensdel; nogle Lande (Frankrig, England) have i hvert af disse Aar Krig; i 1813 raser Krigen i hvert eneste evropæisk Land. Efter Napoleons Fald udhviles der et Par Aar, men i Tyverne og Trediverne er der paany Krig, det ene eller det andet Sted. En

II.

Krigsstatistik.

»Die Zahl im Kriege. Statistische Daten aus der neueren Kriegsgeschichte in graphischer Darstellung. Von Otto Berndt, k. u. k. Hauptmann im Generalstabs-Corps. Wien, 1897. Verlag von G. Freytag & Berndt«. Saaledes lyder Titlen paa et interessant Værk, hvor den grafiske Fremstillingsmethode er benyttet i stor Maalestok.

I det første Afsnit vises baade for hvert evropæisk Land for sig og for hele Evropa samlet, hvorledes Krig og Fred i det nittende Aarhundrede have vexlet. Krigsaarene faa rød, Fredsaarene hvid Farve. Den blodigrøde Farve skæmmer Aarhundredets Begyndelse; Aarhundredets Midte fremviser talrige Blodpletter i et stort Antal Lande, medens Aarhundredets Slutning er næsten ganske pletfri, næsten helt uskyldshvid.

Begrebet »Krig« er nu ikke saa nemt at bestemme, som mange maaske ville mene, og der kan tvistes om, om Forfatteren altid har draget Grænsen rigtigt, — men efter hans Optælling har Evropa siden Aarhundredets Begyndelse haft 67 (nu 68) Krigsaar, og kun c. 30 fuldstændige Fredsaar. Indtil 1815 er det de napoleonske Krige, der hjemsøge vor Verdensdel; nogle Lande (Frankrig, England) have i hvert af disse Aar Krig; i 1813 raser Krigen i hvert eneste evropæisk Land. Efter Napoleons Fald udhviles der et Par Aar, men i Tyverne og Trediverne er der paany Krig, det ene eller det andet Sted. En

Fredsperiode indtræder atter ved Fyrrernes Begyndelse, men i 1848 bliver det galt igen; til Gongæld har saa den sidste Snes Aar været en usædvanlig lykkelig, dog ikke ganske uafbrudt Fredsperiode. Længst har Freden været i Sverig, nemlig uafbrudt lige siden 1814.

Det andet Afsnit giver Oplysning om Felt-Armeernes Styrkeforhold i de vigtigste Felttog siden Aar 1800. Talen er om de paa en bestemt Krigsskueplads disponible Operations-Armeer. Den fransk-tyske Krig 1870—71 rager her op over alle andre. Den aabnedes i Avgust 1870 med 384,000 Mand paa tysk Side, 250,000 Mand paa fransk Side. I November var den tyske Hær bragt op til 425,000 Mand, den franske til 600,000, hvoraf imidlertid Broderparten var National- og Mobilgardister, Fri-korps o. lign., saa at altsaa de to sidst anførte Styrketal ere saa uensartede, at de ikke godt kunne sammenlignes. Den 1. Marts 1871 var den tyske Hær svulmet op til det uhyre Tal 630,000 Mand, og 205,000 Mand stod desforuden i Tyskland til Disposition; af den franske Hærs nominelle 534,500 Mand var faktisk ikke engang Halvdelen kampdygtige Tropper; ogsaa i dette Tilfælde ere altsaa det tyske og det franske Tal ganske uensartede. I alt overskredes den franske Grænse, saalænge Krigen stod paa, af 33,101 tyske Officerer og Ligestillede og af 1,113,254 tyske Soldater af Underklasserne. — Tabet paa tysk Side var

28,278 Faldne (eller Døde efter Saar)

88,543 Saarede

12,879 Savnede.

I Totaltabet, 129,700 Mand, indgaar Officererne med 6057 (nemlig 1871 faldne Officerer, 4184 saarede,

102 savnede), Lægerne med 81 (8 Læger faldt, 51 saaredes, 22 savnedes), Præsterne med 4 (1 Præst faldt, 3 saaredes). — Franskmændenes Tab af Døde og Saarede lader sig ikke engang tilnærmelsesvis beregne; men af Franskmænd

	Officerer	Mand
kom i Krigsfangenskab	11,860	371,981
kapitulerede i Paris	7,456	241,686
afvæbnedes i Schweiz	2,192	88,381
Tilsammen	21,508	702,048

Tyskernes Munitions-Forbrug angives saaledes:

Felt-Artilleriets Skud	340,000
Haandskydevaabnernes Skud	20,000,000

Siden denne store Krig have Stormagterne i den Grad forøget deres Stridskræfter, at Forfatteren mener at kunne opstille følgende omtrentlige Beregning: De Krigshære, som de kontinentale Stormagter kunne føre i Marken, ville tælle

	Mand
Rusland	2,500,000
Tyskland	2,300,000
Frankrig	2,200,000
Østrig-Ungarn	1,300,000
Italien	800,000

Heri er Landstorm, Territorialmilits o. lign. ikke medregnet. — Den relativt største Hær stiller Frankrig, derefter Tyskland, Italien, Østrig-Ungarn — endelig Rusland. Forfatteren tror forøvrigt, at Nutidens Massehære i Krigsbrugbarhed staa tilbage for Syvaarskrigens og de napoleonske Kriges mindre

talrige, men udmærket uddannede Hære. En mindre talrig, men fortræffeligt indøvet Hær har, efter Forfatterens Mening, snarest Fremtiden for sig. De uhyre store Hære risikere at »kvæles i deres eget Fedt«. »De Sværmere, der i Militshære o. lign. se Idealet, aabenbare en Lægmands-Anskuelse, som Fagmanden ikke vil tage for Alvor«.

Med Hensyn til Beregningen af Krigenes Varighed gaar Forfatteren ud fra, at som Krigens Begyndelse maa sættes den Dag, da Krigserklæringen udstedtes, eller da der skete en anden Tilkendegivelse, hvorved Krigstilstanden blev en Kendsgerning. Som Krigens Slutning betragter han Fjendtlighedernes Ophør, d. v. s. Afslutningen af Vaabenstilstanden, ikke af den definitive Fred. Derefter beregner han, at den østrig-sardinske Krig fra 20. Marts til 26. Marts 1849 var den korteste i dette Aarhundrede. Bortset fra de napoleonske Krige i Aarhundredets Begyndelse — der førtes under saa særlige Forhold, at de ikke vil kunne bruges til Sammenligning — bliver Krimkrigen dette Aarhundredes længste Krig: den varede c. 2 Aar og 4 Maaneder, mellem Rusland og Tyrkiet, — c. 1 Aar og 11 Maaneder mellem Rusland og England-Frankrig. Den italienske Krig 1859 varede $2\frac{1}{2}$ Maaned; Krigen 1864 $6\frac{1}{2}$ Maaned; den preussisk-østrigske Krig 1866 $1\frac{1}{5}$ Maaned; den italiensk-østrigske Krig 1866 $1\frac{2}{3}$ Maaned; den fransk-tyske Krig 1870—71 lidt over 6 Maaneder; den russisk-tyrkiske Krig 1877—78 $10\frac{1}{3}$ Maaned; den græsk-tyrkiske Krig 1897 1 Maaned.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om Fremtidskrigenes Varighed imødegaar Forfatteren den Anskuelse, at Nutidens Massehære af militær-tekniske Grunde hurtigere end Fortidens Hære ville bringe Krigene til Afslutning. Hvis Fremtidens Krige skulle

blive mere kortvarige, ligger Grunden snarere paa det økonomiske Omraade, end paa det militære; — men det er aldeles ikke nogen given Sag, at Fremtidens Krige ville udmærke sig ved Kortvarighed. Adskilligt kunde anføres, der taler imod Sandsynligheden heraf.

Krigshærenes Tab af Faldne og Saarede lade sig for de ældre Kriges Vedkommende ofte slet ikke angive; selv i vor Tid er det ofte vanskeligt nok at angive Tabene med nogen Nøjagtighed. Exempelvis anføre vi her, hvad den østrigske Hær tabte under Syvaarskrigen:

32,600 Faldne,
93,400 Døde (Saar og Sygdom)
19,600 Savnede,
78,400 Fangne,
62,200 Desertører,
17,400 afskedigede som Invalider,

tilsammen 303,600 Mand.

Betegnende for Datidens Forhold er det overordentligt store Tal af Desertører. I Nutiden vil man i Almindelighed ikke regne med Desertører som med nogen Faktor af Betydning.

Hvad der i Nutiden kan tabes ved Tilfange- tagning og Kapitulation, viser Frankrigs Exempel i 1870—71; se ovenfor!

Et klassisk Exempel paa uhyre Tab leverede »den store Armé« i 1812: d. 24. Juni 1812 overskred den franske Hovedarmé Niemen med 363,000 Mand; — kun 8,000 Mand kom atter tilbage over Niemen (d. 15. December). Hæren blev med andre Ord saa godt som helt opreven. Den allerstørste Del faldt som Ofre for Strabadserne; kun en mindre Del faldt for fjendtlig Kugle.

I Løbet af Aaret 1813 førte Napoleon 590,000 Mand over paa den tyske Krigsskueplads. Kun 85,000 Mand vendte ved Aarets Slutning tilbage over Rhinen; Resten var falden, saaret, syg, tilfangetagen, deserteret, indesluttet i Fæstninger.

Under den russisk-tyrkiske Krig paa Balkanhalvøen 1828—29 talte den sejrende russiske Hær ved Felttogets Begyndelse i 1828 65,500 Mand, senere hen i 1829 68,000, ved Fredslutningen kun 15,000 Mand (stadigt færre Soldater end de tabende Tyskere havde paa Benene). Men Sejren var dyrekøbt: Russerne tabte under dette Felttog c. 60,000 Mand; af samtlige russiske Soldater vendte kun 10 à 15,000 tilbage; de allerfleste faldt som Ofre for epidemiske Sygdomme (Pest og Dysenteri).

Hvilken Ravage Sygdomme kunne gøre, illustrerer bl. a. Krimkrigen: De allierede Vestmagter sendte April 1854—Juni 1856 c. 428,000 Mand til Krigsskuepladsen; deraf faldt 11,000 Mand, 58,300 saaredes (hvoraf 6,200 døde) og 362,700 blev syge. Af de Syge døde atter 69,200. Russerne anvendte fra September 1854—Oktober 1855 omtrent 325,000 Mand paa Krim. Deraf faldt 21,000, 92,400 saaredes (hvoraf atter 14,700 døde); men syge blev 322,100, hvoraf 37,500 døde. Mandefaldet paa Grund af Sygdom var saaledes aldeles enormt.

Selv under det korte Felttog 1866 tabte Preusserne af Døde ved Sygdom en meget betydelig Brøk: af alle den preussiske Hærs Døde i det kortvarige Felttog var 59 pCt. Ofre for Sygdomme.

I 1870 indesluttede omtrent 200,000 tyske Soldater Metz. Deraf var ved Belejringens Slutning c. 40,000 Mand syge, og under hele Belejringstiden (69 Dage) kom ikke mindre end 130,000 Mand under Lægebehandling.

Under Krigen 1870—71 kom paa de tyske Reserve-Lazarether 812,000 Mand under Behandling. Sættes Tallet af de syge Krigsfanger til 300,000, bliver Tallet af syge tyske Soldater under Felttoget dog altid over $\frac{1}{2}$ Million.

Alt Exempler, der noksom antyde, hvilke Ulykker Sygdomme anrette i de krigsførende Hære.

I Afsnit III fremstilles grafisk Slag for Slag, Belejring for Belejring. Som Aarhundredets 10 største Slag nævnes følgende:

Leipzig (1813)	472,000	Mand
Königgrätz (1866)	436,000	—
Wagram (1809)	310,000	—
Gravelotte (1870)	300,000	—
Dresden (1813)	296,000	—
Solferino (1859)	284,000	—
Bautzen (1813)	259,000	—
Borodino (1812)	251,000	—
Sedan (1870)	244,000	—
Waterloo (1815)	217,000	—

Tallene angive de samlede Stridskræfter paa begge Sider. Dog — siger Fort. — egentlig maa ikke Slaget ved Leipzig men Slaget ved Königgrätz betegnes som »Aarhundredets største Slag«, og dette af følgende Grunde: Slaget ved Königgrätz udkæmpedes af to næsten jævnbyrdige Modstandere paa en ikke meget udstrakt, sammenhængende Valplads, og samtlige Stridskræfter kom omtrent paa en Gang i Ilden og hidførte i Løbet af 8 Timer en Afgørelse. Ved Leipzig stod der derimod to Hære ligeoverfor hinanden, af hvilken den franske kun talte 171,000 Mand, de Allieredes derimod 301,500 Mand; Slaget fortsattes gennem tre Dage, og de Allierede bragte kun successive deres Tropper i Ilden. Slaget var

saaledes i Virkeligheden ikke nogen enkelt, samlet stor Aktion, men en Række af større og mindre Enkeltkampe, der førtes spredt over en meget udstrakt Slagmark. Slaget ved Königgrätz var derfor langt intensivere, langt mere storartet end det saakaldte Tre-Dages-Slag ved Leipzig.

Medens Forfatterens grafiske Fremstilling paa nogle Punkter ikke er hensigtsmæssig, ja endog næsten fordunkler det sande Forhold (f. Ex. den grafiske Fremstilling af Søslagene), gør den det i høj Grad iøjnefaldende, at Nutidens Belejringer have tidligere ganske ukendte Dimensioner. Da de moderne Fæstningers territoriale Udstrækning ofte er saa overordentlig udstrakt, saa at de kunne indslutte hele Armeer, udkræves der ogsaa Udfoldelsen af en tilsvarende stor Magt til deres Betvingelse. Af de 13 Belejringer, der fremstilles, endte en (Colberg 1807) ikke med Fæstningens Fald. I de 12 andre Tilfælde faldt Fæstningerne efter kortere eller længere Modstand.

En fremragende Interesse blandt Belejringerne har Belejringen af Sebastopol, der næsten varede et helt Aar (11 Maaneder), fra 9. Oktober 1854 til Stormen d. 8. Sept. 1855. De indsluttede Russeres Tal var ved Belejringens Begyndelse 32,000 Mand, ved dens Slutning 75,000 Mand, foruden Tropper udenfor Fæstningen. (Mod Nord var Fæstningen overhovedet ikke indsluttet); men de belejrende Allierede havde først en Styrke af 60,000, tilsidst endog 170,000 Mand. Under Belejringen var Munitionsforbruget saaledes:

de Allierede		Russerne
1,356,000	Kanonskud	1,027,000
28,000,000	Geværskud	16,500,000
44,000,000	Kilogr. Krudt	32,500,000

Tre resultatløse Undsætningsforsøg fandt Sted: Slag ved Inkermann (5. 11. 1854), Fægtning ved Eupatoria (17. 2. 1855), Slag ved Tschernaja (16. 8. 1855). Et Stormangreb 18. 6. 1855 afsloges. Ved Stormen d. 8. 9. 1855 mistede de sejrende Allierede c. 10,000, de tabende Russere c. 12,000 Mand (Døde, Saarede og Savnede). Men det hele Tab under Belejringen angives for de Allierede til 54,000, for Russerne til 103,000 Mand (Døde, Saarede og Savnede). Den 9. Sept. rømmede Russerne i god Orden Fæstningen efter at have tilintetgjort det mest mulige; d. 10. Septbr. drog de Allierede ind i den sydlige Del af Byen, der ganske laa i Ruiner.

Fra den fransk-tyske Krig nævnes: Belejringen af Strassburg; varede kun omtrent en Maaned, og endte med hele Besætningens Krigsfangenskab. — Belejringen af Belfort varede 105 Dage; endte med Fæstningens Kapitulation den 16. Febr. 1871; men Besætningen drog frit bort. — Belejringen af Metz; 69 Dage; 197,000 belejrende Tyskere; 173,000 indesluttede Franskmænd; ved Kapitulationen d. 27. Oktbr. 1870 kom 170,000 Franskmænd i tysk Krigsfangenskab. — Belejringen af Paris; 132 Dage; 200,000 Tyskere til at begynde med; c. 400,000 Franskmænd, men rigtignok ikke »gleichwertig« med de tyske Tropper; af de 400,000 Franskmænd var nemlig kun c. 80,000 Linjetropper, Resten Mobil- og Nationalgardister, Frikorps o. lign.; Besætningen blev ved den begrænsede Kapitulation af 2. Januar 1871 erklæret krigsfangen, men dog ikke bortført. Cerneringslinjen var ved Paris voxet til 85 Kilometer (ved Metz 40 Kilom.); Fortbeltet havde et Omfang af 52 Kilometer.

Ved disse 4 Belejringer afgav Tyskerne			
mod Strassburg	202,000	Kanonskud,	
— —	192,000	Geværskud,	
— Belfort	99,000	Kanonskud,	
— Metz	4,870	—	
— Paris	110,300	—	

Forf. tror, at de enkelte Slag i Nutiden i det Hele ere mindre blodige end tidligere, og anfører forskellige Grunde hertil. I Krigsdygtighed tror han, at Nutidens Hære staa tilbage for Fortidens. »Eller tror nogen virkelig for Alvor, at en moderne Hær i et Slag vilde kunne udholde saadanne enorme Tab, som for Exempel Slagene ved Zorndorf, Kunersdorf, Eylau, Aspern, Borodino o. s. v. have at opvise?« Hærenes indre Værd, Forfatning, Kampmaade, Ledelse og andre Faktorer, maa ved dette Forhold stærkt gøre sig gældende.

Hvilket Slag var Aarhundredets blodigste?

Det absolut blodigste Slag, d. v. s. det, hvor det største Antal Døde og Saarede blev paa Valpladsen, var Slaget ved Leipzig, med et Mandefald paa 90,000 Mand. Derefter Aspern 66,000, Borodino 62,000. Blandt vor Tids Slag staa Königgrätz og Gravelotte med de største Tal, henholdsvis 32,000 og 27,000.

Det relativt blodigste Slag, d. v. s. det Slag, hvor Mandefaldet i Forhold til Hærstyrken var størst, var Aspern 38 pCt. (Østrigerne 30, Franskmændene 47 pCt.); derefter Borodino, Eylau, Waterloo, Leipzig og Inkermann (henholdsvis 25, 24, 24, 21 og 21 pCt.). Nutidens blodigste Slag have langt lavere Procenter at opvise: de Døde og Saarede udgjorde i Procent af den samlede Stridsmagt: ved Mars-la-Tour 16 pCt., tredje Slag ved Plevna 14, Wörth 13 $\frac{1}{2}$, Sedan 12, Gravelotte 8 og Königgrätz 7 $\frac{1}{2}$ pCt.

Men her er kun Tale om Gennemsnitstal for begge Modstandere tilsammen, og kun i meget sjeldne Tilfælde er Tabet lige stort paa begge Sider. Den ene Armé vil altsaa kunne komme betydeligt op over de anførte Gennemsnitstal; jfr. eksempelvis Angivelsen af Tabet ved Aspern. I Nutidens store Slag vil dog heller ikke den enkelte Armé let miste mere end højst en Fjerdedel: Tyskerne tabte ved Mars-la-Tour 22 pCt., [de slagne Franskmænd kun lidt over 9 pCt.], Franskmændene ved Sedan 19 og ved Wörth 16, Russerne i tredje Slag ved Plevna 17. Ganske anderledes voldsomt var Blodbadet i mange Slag under de napoleonske Krige og i Syvaarskrigen.

Imidlertid maa man ved disse Procenttal, der jo ogsaa ere Gennemsnitstal, omend kun for den enkelte Hær, yderligere betænke, at i de Slag, hvor store Hære staa ligeoverfor hinanden, komme Hærens forskellige Afdelinger jo i højst forskellig Grad i Ilden; ja nogle af dem forblive maaske ganske uberørte af den. Konsekvensen heraf er selvindlysende, men vi skulle dog hidsætte et Par karakteristiske Exempler: Den hele tyske Hærs Tab af Døde og Saarede var, som anført, i Slaget ved Mars-la-Tour 22 pCt.; men det 16. Infanteriregiment havde et Tab af ikke mindre end 68 pCt., Grenaderregimentet Nr. 11 51 pCt., Infanteriregimentet Nr. 52 52 pCt., Kyrasserregimentet Nr. 7 37 pCt. I samme Slag mistede det 3. franske Garde-Grenaderregiment 52 pCt., medens Tabet af Døde og Saarede for hele den franske Hær, som anført, kun udgjorde lidt over 9 pCt. I Slaget ved Königgrätz mistede Kyrasserregimentet Nr. 8 46 pCt. Ja, gaar man endnu længere ned, vil man kunne finde endnu større Tabsprocenter; i det tredje Slag ved Plevna mistede enkelte Kompagnier saaledes 75 pCt.

Officerstabet er procentuelt i Almindelighed 2 à 3 Gange større end Mandskabstabet. I Krigen 1870—71 stillede Forholdet sig saaledes for den tyske Hærs Vedkommende:

	gennemsnitligt faldt	saaredes
	pCt.	pCt.
af Stabsofficerer.	8,7	18,2
- Kaptajner og Ritmestre.	7,0	15,7
- Officerer af lavere Grad.	7,3	17,0
- Mandskabet	2,6	10,0

Grunden til det større Mandefald blandt Officererne er den, at de som Førere maa udsætte sig mere; Grunden er ikke den, at der sigtes mere paa dem. I Nutidens Slag hører det overhovedet til Sjældenhederne, at der pilles bestemte Personer ud; Forholdene tillade ikke mere den Slags Skud. I Fortidens Slag stillede Sagen sig anderledes.

I Reglen fordeles Tabet af Døde og Saarede saaledes: $\frac{1}{4}$ Døde, $\frac{3}{4}$ Saarede.

Under den fransk-tyske Krig saaredes:

	Franskmænd	Tyskere
	pCt.	pCt.
ved Geværskud.	70	94
- Kanonskud	25	5

Og under Krigen 1866

	Østrigere	Preussere
	pCt.	pCt.
ved Geværskud.	90	79
- Kanonskud	3	16

Der bliver ikke nogen stor Rest tilovers for de blanke Vaaben.

Ikke enhver Kugle rammer. Ja, der skal endog affyres et meget betydeligt Antal Skud, inden en Træffer opnaas. Det hedder sig, at Preusserne i

1864 og 1866 ramte med hvert 70. Skud; — men Forfatteren sætter et Spørgsmaalstegn ved denne Beregning; han anser den for altfor gunstig. Ved Mars-la-Tour skal kun hvert 452 Skud have ramt, ved Gravelotte ikke stort bedre. Fagmænd mene, at i Fremtidens Slag tør man kun regne 1 Træffer paa 400 Skud. Man skød bedre i tidligere Tider; man skyder hurtigere, meget hurtigere nutildags.

I den fransk-tyske Krig 1870—71, der dog varede et halvt Aar, affyrede hver tysk Infanterist gennemsnitlig kun 56 Skud; — men alene i et Slag, St. Privat, affyrede hver Mand af det 12. Armé-Korp gennemsnitligt 60 Skud. — Forfatterens Beregninger og Betragtninger over de moderne Skydevaaben og i det hele over, hvad der hører sammen med den moderne Krigsførelse, fører ham til den Slutning, at Mandefaldet i de forestaaende Krige eller deres enkelte Slag neppe vil blive større, end det var i den fransk-tyske Krig.

Værkets Afsnit IV indeholder femten kartografiske Fremstillinger af Krigsskuepladser i Evropa i det nittende Aarhundrede, særligt for at belyse Forholdet mellem Rum og Tid og hvad der i saa Henseende er blevet præsteret af de forskellige Hære. Som den uopnaaede Mester viser Napoleon I sig, om der end ogsaa i senere Krige, f. Ex. den fransk-tyske, nu og da er blevet præsteret respektable Ting. Fra denne sidste Krig kan eksempelvis nævnes det tyske IX. Armékorpses Marche fra Blois til Orléans d. 16. og 17. Decbr. 1870: 75 Kilometer i 36 Timer, og samme Korpses Marcher over Troyes til Angerville fra 8. til 17. Novbr. 1870: 10 Marcher à 26 Kilometer daglig; endvidere det tyske III. Armékorpses Marche fra Gion til Orléans 9.—10. Decbr. 1870: 45 Kilometer i 24 Timer. Fra den

russisk-tyrkiske Krig kan nævnes Osman Paschas Marche fra Widdin til Plevna 1877: 6 Marcher à 33 Kilometer daglig i trykkende Sommerhede. Og dette var Fremadbevægelser. Paa Tilbagetog efter ulykkelige Katastrofer er der ofte præsteret endnu større Ting, eksempelvis: Blüchers og Hohenslohens Tilbagetog efter Jena 1806; Russernes Tilbagetog i Retning af Smolensk 1812; Franskmændenes Tilbagetog fra Moskau til Kowno 1812 (1200 Kilometer i 58 Dage i strengeste Vinterkulde!); Tilbagetog efter Waterloo 1815 (11 Marcher à 33 Kilometer daglig); Mac Mahons Tilbagetog efter Wörth 1870 etc.

Af de moderne Folkehære maa man, mener Forfatteren, ikke vente sig altfor store Marcheydelser; derimod gør man bedst i at belave sig paa ret betydelige Marchetab (Marodører, Syge o. s. v.). De tyske Armékorps V. og IX. havde eksempelvis allerede d. 4. Avg. 1870, altsaa inden Felttoget egentlig var begyndt, tabt 5—8 pCt., skønt de indtil da kun havde præsteret ganske ubetydelige Marcher. Armékorpsset Nr. X og Gardekorpset havde efter faa Dages Forløb Tab paa henholdsvis 10 og 8 pCt. Ikke mindre Tab havde den preussiske Hær i 1866, skønt Aarstid, Vejrlig, Veje og Kvarterer vare saa gunstige som vel muligt. Men sammensværgede Ulykkerne sig, saa kan der opstaa saadanne helt oprivende Marchetab som de, om hvilke »den store Armé« 1812 fortæller.

Bogen slutter med nogle korte Bemærkninger om den sidste europæiske Krig, den græsk-tyrkiske Krig 1897. En Parodi af en Krig, af hvilken kun Negativt kan læres! Letsindigt begyndt, slet ført, Energiløshed, Mathed, Sløvhed, Uvirksomhed, ingen Marcheydelser af Betydning, bortset fra nogen spredt Flugt, ringe Blodighed. Alligevel smeltede den græske

Hær forbavsende stærkt sammen: Desertering, Sygdomme, virkelige og simulerede. Krigen varede en Maaned, men kunde, ordentligt ført, have været endt paa en halv. Af en saadan Krig kan der ikke læres noget med Hensyn til en kommende stor Krig.

— Vi have her givet endel Prøver paa den interessante Bogs Indhold. Ingen, der faar den i Haanden, vil lægge den bort uden at have suget nogen Honning af den.

A. P.-St.
